

PRIJEDLOG ZA PROVEDBU ODLUKE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U SLUČAJU „SEJDIĆ I FINCI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE”: JEDNODOMNI SKUPŠTINSKI POLITIČKI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK

Donoseći odluku u decembru 2009. godine u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH, Evropski sud za ljudska prava u Strazburu postavio je jasan zadatak pred bh. institucije i političke elite: politički sistem BiH se mora na taj način preustrojiti, tako da se svakom/oj građaninu/ki omogući da se može kandidovati i može biti izabran u Predsjedništvo BiH i Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, neovisno od njihovog etničkog porijekla. Političke posljedice presude idu još dalje i impliciraju ukidanje ustavne diskriminacije u svim institucijama, na svim nivoima unutar bh. državne strukture. Od 2010. godine do danas vođeni su različiti razgovori oko provedbe presude. Političke elite nisu bile u stanju da pronađu zadovoljavajuće rješenje za sve građane/ke. Pregovori su vođeni u zatvorenim krugovima, izvan predviđenih parlamentarnih struktura. Od strane organizacija civilnog društva do sada su predstavljeni različiti modeli provedbe. Predstavljanjem ovog modela želimo dati još jedan doprinos diskusiji „ustavnih reformi”.

Prijedlog za provedbu odluke Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH, koji smo nazvali **JEDNODOMNI SKUPŠTINSKI POLITIČKI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI** zasnovan je na preporukama **Venecijanske komisije** i **iskustvima iz švajcarskog političkog sistema**, a predviđa:

- **ukidanje Predsjedništva BiH** i prebacivanje ukupne izvršne vlasti i nadležnosti na Vijeće ministara BiH. Vijeće ministara BiH bi u tom slučaju bilo centralno izvršno tijelo, u kojem su ravnopravno zastupljeni konstitutivni narodi i „Ostali”. Izvršna vlast bi postala funkcionalnija, jednostavnija i stvoreni bi preduslovi za intenzivniji angažman u okviru evroatlantskih integracija,
- **ukidanje Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH** i formiranje jednodomnog državnog parlamenta BiH, koji bi uključivao veto-mehanizam „kolektivnog vitalnog interesa”. Ovaj veto mehanizam bi bio dostupan konstitutivnim narodima ali i „Ostalima”. Budući jednodomni parlament bi imao duplo više poslanika, uz ravnopravno učešće „Ostalih”. Zakonodavni postupak bi postao efikasniji i transparentniji, te bi se stvorili preduslovi da parlament ponovo postane centralna institucija bh. političkog sistema.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

REFORMA PARLAMENTA BIH

Kada je u pitanju parlament BiH, treba se na početku otkloniti lingvistički nedostatak: **pleonazam u imenu parlamenta** – Parlamentarna skupština, što bi značilo: Skupštinska skupština (Marković 2012: 424). Ovo je lingvistički neispravan način nazivanja, te se parlament jednostavno treba nazvati *Parlament, Skupština ili Sabor BiH*. Imajući na umu istorijsku tradiciju BiH bilo bi interesantno da se parlament nazove Saborom, referirajući između ostalog i na prvi moderni bh. parlament početkom 20. vijeka. S druge strane, s obzirom da taj pojam podsjeća previše na zakonodavnu instituciju susjedne Hrvatske (kao što i u ostalom pojam Skupština podsjeća na Narodnu skupštinu Srbije ali i entiteta Republike Srpske) možda bi bilo neutralnije da se parlament nazove jednostavno **Parlament BiH**.

A sada dolazimo do suštinskog pitanja: na koji način ukloniti diskriminaciju „Ostalih” koja se ogleda u pitanju nemogućnost njihovog izbora i punopravnog učešća u zakonodavnom procesu u Domu naroda? Da bi se na to pitanje odgovorilo, smatram da je neophodno da odgovorimo na pitanje: **Dom naroda, kakav je to uopšte dom i koja je njegova uloga u političkom sistemu a samim tim i zakonodavnom procesu BiH?**

Član IV Ustava predviđa dvodomni sistem, sa Predstavničkim domom i Domom naroda, oba sa istim ovlaštenjima. Bikameralizam je tipičan za federalne države (Marković 2012, Gavrić/Banović 2012), te stoga i ne iznenađuje da se Ustav BiH opredijelio za dva doma. Međutim, uobičajena svrha drugog doma u federalnim državama je da se osigura jača zastupljenost manjih federalnih jedinica. Jedan dom sastavljen je na osnovu broja stanovništva, a u drugom svi entiteti tj. federalne jedinice imaju isti broj mjesta (Švajcarska, SAD) ili su barem manji entiteti sa većom zastupljenošću (Njemačka) u odnosu na broj stanovnika. U BiH je ovo sasvim drugačije: u oba doma dvije trećine članova dolaze iz Federacije BiH, s razlikom da su u Domu naroda iz Federacije zastupljeni samo Bošnjaci i Hrvati, a iz Republike Srpske samo Srbi. Prema tome, Dom naroda nije odraz federalnog karaktera države, već je to dodatni mehanizam koji ide u korist interesa konstitutivnih naroda. **Osnovna funkcija Doma naroda** po Ustavu je da, ustvari, bude dom gdje će se koristiti **veto vitalnog interesa** (Venecijanska komisija 2005). Nedostatak ovakvog aranžmana je da Predstavnički dom postaje dom gdje se obavlja zakonodavni rad i donose neophodni kompromisi da bi se postigla većina. Uloga Doma naroda je samo negativna, kao doma za veto, gdje članovi vide odbranu interesa svoga naroda kao svoj isključivi zadatak, bez značajnijeg učešća u zakonodavnom procesu.

Imajući ovo na umu, analiza Fondacije Konrad Adenauer, koju su izradili grupa autora i autorica i koja je pokrila period istraživanja od 1996. do 2007. godine, pokazala je sljedeći (iznenađujući) zaključak: **Dom naroda u posmatranom periodu nije ostvarivao ni svoju osnovnu funkciju** – zaštite vitalnih nacionalnih interesa. Za 11 godina u svega četiri

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

slučaja pokrenut je postupak zaštite tih interesa. Osim toga, stranačka struktura ovog doma najčešće je identična strukturi vodećih političkih snaga zastupljenih u Predstavničkom domu. Otuda je dosta rijetka situacija nesaglasnosti domova. Dom naroda, što je suprotno njegovoj prirodi, mnogo češće se koristio instrumentom entitetskog glasanja i time je i sam uticao na blokadu parlamentarnog odlučivanja (Trnka et.al. 2009: 142). Stoga, kao što je to i Venecijanska komisija (2005) predložila, djeluje da bi moglo biti bolje korištenje veta na osnovu vitalnog nacionalnog interesa premjestiti u Predstavnički dom i **ukinuti Dom naroda**. Ovo bi uskladilo procedure i omogućilo usvajanje zakona bez ugrožavanja legitimnih interesa bilo kog naroda ali i „Ostalih”. Ukidanjem Doma naroda ukida se i problem diskriminacije „Ostalih” pri njegovom izboru Doma naroda.

Rezultat takvih ustavnih promjena, kada je u pitanju Dom naroda, bio bi sljedeći:

- **ukida se diskriminacija „Ostalih”**, s obzirom da diskriminatorni dom, Dom naroda ne bi više postojao, a da su izbori za Predstavnički dom opšteg karaktera i da ne predviđaju bilo kakve etničke paritete tj. isključivanje građana/ki na bilo kojoj osnovi,
- **ukida se diskriminacija Bošnjaka i Hrvata iz Republike Srpske, te Srba iz Federacije BiH**, koji su, kao i „Ostali” do sada bili diskriminirani i kojima nije bio omogućen izbor u Dom naroda, čime ovakvim preustrojem parlamenta BiH dolazi do rješavanja dodatnog problema (slučaj „Pilav protiv BiH” pred Strazburškim sudom),
- **zakonodavna procedura na državnom nivou bi se vršila u jednoj instituciji tj. jednom tijelu**, što bi omogućilo da se zakonodavni proces uopšte učini više transparentnim za javnost, da dođe do jačanja kapaciteta naučnih, savjetodavnih, stručnih i administrativnih tijela u parlamentu, a što bi sve zajedno trebalo rezultirati bržim, efikasnijim i demokratskijim radom zakonodavne vlasti,
- **zakonodavni proces bi bio u rukama legitimnih predstavnika građana/ki**, s obzirom da je Predstavnički dom biran na direktnim izborima, a da je Dom naroda do sada često bio dom koji se popunjavao onima koji nisu uspjeli ući u druga tijela koja se biraju direktno. Imamo veliki broj primjera da su u Dom naroda bili birani neuspjeli kandidati za članove Predsjedništva BiH (npr. Mladen Ivanić iz PDP-a, Sulejman Tihić iz SDA, Borjana Krišto iz HDZ-a itd). Delegati u Domu naroda su predstavnici političkih stranaka i njihov izbor je bio rezultat interesa i pregovora velikih političkih stranaka a ne volje naroda,
- BiH bi **izgubila jednu karakteristiku federalnog uređenja**, s obzirom da je dvodomni parlament u većini slučajeva odlika složenih država (Lijphart 1999). No, kao što je već i rečeno, Dom naroda u njegovoj postojećoj strukturi ne predstavlja klasični drugi dom, jer nije klasični dom federalnih jedinica nego se radi o Domu konstitutivnih naroda. Time bi se **simbolično radilo na integraciji države**, jer iako suštinski BiH kroz svoja dva entiteta i Distrikt Brčko predstavlja federalno uređenu državu, ukidanjem Doma naroda, umanjila bi se jedna od bezbroj karakteristika federalizma, te bi se potencijalno doprinijelo ujedinjenu BiH, i
- formiranje Doma naroda **uslovljeno je formiranjem kantonalnih parlamenata**, odnosno formiranjem Doma naroda Parlamenta Federacije BiH, koji biraju delegate za

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živnice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, a što je često dovelo do dugotrajnog procesa formiranja ovog Doma i do blokade rada Parlamentarne skupštine na duži period nakon izbora. Ta vrsta blokade više ne bi postojala,

- ukidanjem Doma naroda zakonodavni postupak bi bio ekonomičniji, a **smanjili bi se i budžetski izdaci** koji sada idu za naknade delagatima i stručnim službama u okviru Doma naroda. Samo na plate delegata BiH godišnje izdvaja oko 1.000.000 KM. Ta sredstva bi se mogla preusmjeriti na jačanje jednodomnog parlamenta, a naročito njegovih stručnih službi.

U slučaju da dođe do ovakve provedbe presude Sejdić i Finci protiv BiH ostaje jedno otvoreno pitanje: **kako zadovoljiti interese pojedinih nacionalnih stranaka koje se ne bi željele odreći instrumenta „zaštite vitalnog nacionalnog interesa“, imajući na umu da su njihovi glasovi neophodni za izglasavanje amandmana?**

Jedna od mogućnosti jeste, da se „zaštita vitalnog nacionalnog interesa“, u formi „**kolektivnog vitalnog interesa**“ preseli u Predstavnički dom, i to tako da se Ustavnom pravnoj komisiji Predstavničkog doma, tj. budućeg jednodomnog parlamenta, da pravo da odlučuje o ovome pitanju. Promjenom „vitalnog nacionalnog interesa“ u „kolektivni vitalni interes“, ovaj instrument više ne bi bio samo dostupan konstitutivnim narodima nego i predstavnicima „Ostalih“. Ustavnom pravna komisija jeste ta komisija kroz koju svaki zakon treba proći, jer ona upravo utvrđuje koliko je jedan zakon u skladu sa Ustavom BiH, a sa druge strane u njoj imamo zagarantovanu zastupljenost svih konstitutivnih naroda, te treba omogućiti i ravnopravnu zastupljenost „Ostalih“. „**Kolektivni vitalni interes**“ bi se u tom slučaju trebao definisati kao oblik „pozitivne diskriminacije“ koji je zagarantovan konstitutivnim narodima ali i „Ostalih“. Ustavnom pravna komisija bi u tom slučaju odlučivala da li postoji povreda, a u slučaju da postoji, prijedlozi zakona bi, kao što je to do sada bio slučaj sa Domom naroda, bili prosljeđivani Ustavnom sudu BiH koji bi donosio konačni sud o tome da li se radi o istinskoj povredi „kolektivnog vitalnog interesa“ ili ne.

Drugo rješenja bi moglo biti i **formiranje ad hoc klubova naroda/„Ostalih“** unutar donjeg doma parlamenta (tada i jedinog doma), gdje bi klub jednog konstitutivnog naroda tj. „Ostalih“ činili svi izabrani poslanici iz tog konstitutivnog naroda/„Ostalih“. Postupak proglašavanja nečega destruktivnim po kolektivni vitalni interes bi išao tako što bi bilo koji parlamentarac mogao tražiti sazivanje kluba svog naroda ili „Ostalih“ i ukoliko bi unutar tog kluba postojala većina (50%+1) koja smatra da je predložena odluka destruktivna po kolektivni vitalni interes naroda/„Ostalih“ tada bi slijedilo usaglašavanje sa klubovima drugih naroda kroz zajedničku komisiju (4 člana; B+S+H+O; konsenzus). Ukoliko zajednička komisija u roku od 10 dana ne uspije riješiti to pitanje, slučaj se upućuje Ustavnom sudu BiH, koji donosi finalni sud.

Predpostavljamo, kao što je to prethodno spomenuta studija Fondacije Konrad Adenauer (Trnka et.al. 2009) za period 1996. do 2007. i pokazala, da bi se instrument zaštite vitalnih

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG „Zašto ne“, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

interesa rijetko ili nikako koristio, s obzirom da Predstavnički dom (budući jednodomni parlament) podrazumjeva druge mehanizme, kao što je „entitetski veto“ i koji je glavni uzrok neusvajanja velikog broja zakona. Čak 59% zakona koji nisu usvojeni u periodu od 1996. do 2007. godine su oboreni zahvaljujući odsustvu entitetske podrške (Trnka et.al. 2008: 143). Nažalost, iako bi bilo od značaja, zbog širine teme ovdje nije moguće ulaziti u detalje oko problematike „entitetskog veta“, te mogućeg međudnosa „entitetskog veta“ i „zaštite vitalnih nacionalnih interesa/kolektivnog vitalnog interesa“.

Kao što je Venecijanska komisija u svome mišljenju iz 2005. godine ukazala, **neophodna je precizna i stroga definicija kolektivnog vitalnog interesa**. Ustavni sud je svojom odlukom od 25. juna 2004. godine (Odluka U-8/04 o vetu na osnovu vitalnog interesa protiv Okvirnog zakona o visokom obrazovanju) počeo tumačiti taj pojam. Tačno je da daljna sudska praksa Ustavnog suda može dati definiciju vitalnog interesa i smanjiti rizik koji postoji u tom mehanizmu. To bi, pak, moglo potrajati, a djeluje i neprimjereno da se takav zadatak, sa značajnim političkim implikacijama, prepusti samom Sudu, a da mu se ne daju nikakve smjernice u tekstu Ustava. **Vitalni interes bi mogao**, kao što je to bilo predviđeno „Aprilskim paketom“ ustavnih reformi, **uključiti sljedeća prava**: prava sva tri konstitutivna naroda i „Ostalih“ da budu zastupljeni u zakonodavnim, izvršnim i sudskim organima (možda kroz minimalne kvote), i da imaju jednaka prava učešća u procesima donošenja odluka; prava koja se tiču: identiteta kolektiviteta, organizovanja javnih institucija, obrazovanja, upotrebe jezika i pisma, vjerskog i kulturnog identiteta, tradicije, očuvanja integriteta BiH i sistema javnog informisanja.

Trebalo bi se ukazati na neke specifičnosti oko **veliĉine, strukture i načina izbora budućeg jednodomnog parlamenta**. Parlament jeste predstavništvo građana/ki. Pri tome je veoma važno određenje područja izbornih jedinica za izbor članova Parlamenta. Izborne jedinice, kao i u mnogim složenim državama, u sadašnjoj se BiH formiraju unutar federalnih jedinica. Rješenje koje je predviđeno Ustavom i Izbornim zakonom ne predstavlja odstupanje od poznatih rješenja u federalnim državama, pa ne bi predstavljalo kuriozitet i negativnost ni ako bi se i dalje zadržalo. No, s druge strane, ako bi se kreirale **nadentitetske izborne jedinice**, koje bi uključivale područja iz oba entiteta, onda ti izabrani predstavnici ne bi bili predstavnici građana entiteta nego u istinskom smislu građana BiH. To bi uticalo na rušenje dominacije etničkog principa glasanja, zato što bi te izborne jedinice ujedno bile i multinacionalne i zahtijevale bi i preorijentaciju izbornih programa nacionalnih stranaka u svrhu dobijanja glasova pripadnika/ca razliĉitih etniĉkih grupa te izborne jedinice.

U budućem jednodomnom parlamentu neophodno je da se obezbijedi i **ravnopravna zastupljenost „Ostalih“** u svim parlamentarnim komisijama i drugim tijelima, tamo gdje su predviđene kvote za konstitutivne narode. Ukoliko kolegij parlamenta bude predviđao kvote za konstitutivne narode, u tom slučaju se i „Ostalim“ mora garantovati ravnopravna zastupljenost, tj. četvrto mjesto u kolegiju.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG „Zašto ne“, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekpa, Sarajevo; Evropski istraživaĉki centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistoĉne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

U kontekstu samog rada parlamenta neophodno je **povećanje broja poslanika parlamenta**. Sa dosadašnja 42 zastupnika BiH se može porediti sa evropskim „patuljastim” državama: Andorom, Lihtenštajnom ili San Marinom. Država sa više od tri i po miliona stanovnika mora imati parlament sa najmanje duplo više poslanika, jer jedino na takav način možemo govoriti o istinski „radnom” parlamentu. Samo sa adekvatnim brojem poslanika moguć je rad u komisijama parlamenta, kako parlament ne bi bio mjesto izvršenja vladinih prijedloga i vanparlamentarnih dogovora političkih stranaka, nego ipak i sam uticao na proces donošenja političkih odluka. Povećanje broja parlamentaraca treba biti praćeno **povećanjem broja izbornih jedinica** (tj. umanjnjem veličine izbornih jedinica) kako bi izabrani predstavnici bili bliži onima koji ih biraju (i fizički, ali i zbog adekvatnog načina zastupanja interesa građana od kojih su izabrani). Danas je moguća situacija da u Parlamentarnoj Skupštini BiH interese građana/ki Tomislavgrada zastupa neko ko je iz Velike Kladuše ili interese građana/ki Trebinja zastupa neko ko je iz Zvornika.

I za kraj, u duhu presude u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH parlament bi trebao uzeti u razmatranje **uvođenje obaveznih mjesta za predstavnike nacionalnih manjina** kao što je to slučaj u mnogim evropskim državama. Naravno, sam način implementacije takve jedne odluke bi se trebao raditi u međunarodnoj uporedbi i uz konsultacije značajnih međunarodnih savjetodavnih tijela, kao što je Venecijanska komisija i drugi. Treba se takođe razmisliti o minimalnom broju obaveznih mjesta za predstavnike konstitutivnih naroda i „Ostalih”.

REFORMA IZVRŠNE VLASTI BIH

Kako bismo mogli odgovoriti na pitanje **na koji način se kolektivno Predsjedništvo BiH može reformisati**, te tako ukloniti diskriminatorne elemente koji su ustanovljeni presudom suda u Strazburu, neophodno je da se osvrnemo na samu **prirodu kolektivnog šefa države**, ali i njegov odnos prema Savjetu ministara BiH, s ozbirom da ove dvije institucije zajedno predstavljaju izvršnu vlast na državnom nivou.

Venecijanska komisija je u svojoj analizi iz 2005. godine zaključila:

Kolektivno predsjedništvo je izuzetno neuobičajen aranžman. Što se tiče predsjedničkih funkcija šefa države to obično lakše vrši jedna osoba. *Na vrhu izvršne vlasti već je jedno tijelo tipa kolegija, Vijeće ministara, i drugo takvo tijelo ne djeluje kao pogodno za djelotvorno donošenje odluka.* To stvara rizik od dupliciranja procesa odlučivanja i postaje teško razlučiti ovlaštenja Vijeća ministara i Predsjedništva. Uz to, Predsjedništvo ili nema potrebno tehničko znanje kakvo je dostupno kroz ministarstva, ili mu treba takvo ključno osoblje, čime se stvara dodatni nivo birokratije. Kolektivno predsjedništvo, prema tome, ne djeluje ni da je funkcionalno ni efikasno. U kontekstu BiH, njegovo postojanje djeluje, opet, *motivirano potrebom da se osigura učešće predstavnika svih konstitutivnih naroda u svim bitnim odlukama.* (...) **Najbolje rješenje bi, prema tome, bilo da se izvršna vlast koncentrira na Vijeće ministara kao tijelo tipa kolegija**, u kojem su zastupljeni svi konstitutivni narodi. (Venecijanska komisija 2005: paragraf 38 i 39).

I upravo vodeći se ovim zaključkom, da se **izvršna vlast treba koncentrisati u Savjetu ministara**, kao kolegijalnom tijelu u kojem su zastupljeni svi konstitutivni narodi, a koje opet po članu 6 Zakona o Savjetu ministara ostavlja mogućnost izbora jednog ministra iz reda „Ostalih“ i time po svome sastavu nije suštinski diskriminatorno, predlažemo da se **Predsjedništvo BiH u potpunosti ukine**. Ovaj prijedlog ima i svoju praktičnu utemeljenost u političkom sistemu Švajcarske. A kao što je poznato, iako politički sistemi Švajcarske i BiH ukazuju na velike razlike, određen broj autora ipak ukazuje na velike sličnosti (npr. Moeckli 2010), te se paralele zasigurno mogu povlačiti.

Rezultat takvih ustavnih promjena bi bio:

- izvršna vlast u BiH bi se koncentrisala na jedno tijelo, tako da više **ne bi dolazilo do blokada ili nesuglasica, kao što je to bio slučaj između Savjeta ministara i Predsjedništva BiH**, npr. kada je u pitanju usvajanje državnog budžeta, koji nakon stručne pripreme administracije ministarstava biva predložen od strane Savjeta ministara, zatim zbog razlika u političkim pogledima biva izmjenjen u Predsjedništvu, da bi treća verzija toga zakona bila usvojena u dosadašnjoj Parlamentarnoj Skupštini. Kratko rečeno, **izvršna vlast bi bila koncentrisana na jedan organ**,

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

- dosadašnji **nedostaci u radu slabo organizovanog i skromno opremljenog Predsjedništva bi bili uklonjeni**, jer bi sve politike, koje su do sada na primjeru vanjske politike bile podijeljene između Predsjedništva i Savjeta ministara, bile u Savjetu ministara koji je kadrovski u boljoj poziciji,
- **političke krize, koje mogu biti izazvane time što jedna grupa stranaka drži većinu ili dio većine vlasti u parlamentu a samim tim u Savjetu ministara, a druga grupa stranaka ima svoje predstavnike u Predsjedništvu**, bi bile uklonjene ili umanjene,
- ukidanjem Predsjedništva, BiH bi u formalnom smislu izgubila „šefa države“, instituciju koja je vrhovni predstavnik „naroda“, što u bh. slučaju i ne nosi tolike negativne posljedice, s obzirom na dominantni multietnički karakter države i ne možemo govoriti o postojanju klasične „državne/ustavne nacije“ (njem. Verfassungsnation), kao što je to slučaj u monoetničkim zemljama Evrope, i
- ukidanjem Predsjedništva i fokusiranjem izvršne moći na Savjet ministara, **BiH bi iz sadašnjeg polupredsjedničkog političkog sistema prešla u grupu država sa skupštinskim političkim sistemom**. Imajući na umu da smo već gore spomenuli da bi ukidanjem Doma naroda **BiH postala i jednodomni politički sistem, može se sumirati da bi BiH nakon ovakvih reformi postala skupštinski, jednodomni politički sistem**.

Ovakve ustavne promjene bi imale velike posljedice i na pitanja **nadležnosti „ojačanog“ Savjeta ministara, na način njegovog izbora i zastupljenost „Ostalih“**, kao i na **proceduralna pitanja rada i odlučivanja** unutar samog Savjeta ministara.

Savjet ministara bi preuzeo nadležnosti koje su do sada ustavnim odredbama bile kod Predsjedništva BiH. Te odredbe definisane su u članu V.3 Ustava, a odnose se na:

- vođenje vanjske politike BiH i imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika BiH;
- predstavljanje BiH u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u onim međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima BiH nije članica;
- vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora BiH, otkazivanje i, uz saglasnost Parlamentarne skupštine, ratifikovanje takvih ugovora;
- izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine;
- predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, uz preporuku Vijeća ministara, podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev, ali najmanje jedanput godišnje;
- koordinacija, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u BiH; i
- vršenje drugih djelatnosti koje mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti koje mu prenese Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteta.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

Dalje, današnje Predsjedništvo ima ulogu da imenuje Predsjedavajućeg Savjeta ministara (kojeg potvrđuje Predstavnički dom) (član V.4 Ustava), raspušta Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, prima akreditivna pisma od diplomatsko-konzularnih predstavnika (član 6. Poslovnik o radu Predsjedništva BiH), može slati predstavke Ustavnom sudu (član 10. Poslovnika), zatim vrši civilnu komandu nad oružanim snagama, te simbolične nadležnosti poput potvrđivanja simbola BiH, nakon što Parlamentarna skupština odluči o njima (član 40. Poslovnika), imenovanje pet članova Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika (član 41. Poslovnika) i imenovanje pet članova Upravnog odbora Centralne banke BiH (član 54. Poslovnika).

Kada se sagledaju ove nadležnosti Predsjedništva može se jednostavno zaključiti da se u većini slučajeva radi o **dva oblika djelovanja**. Prvi se odnosi na **vođenje i praktičnu implementaciju vanjske politike**, što Savjet ministara te samo ministarstvo vanjskih poslova mogu vrlo jednostavno preuzeti, poštujući postojeće principe (po mogućnosti donošenje odluka konzensualnim putem i poštujući ravnopravnu zastupljenost konstitutivnih naroda, ali i „Ostalih“). Druga oblast rada jesu **klasična imenovanja i potvrđivanja** koja takođe mogu biti izvršena od strane Savjeta ministara kao kolektivnog tijela ili od strane pojedinih ministarstava. Otvorena ostaju samo pitanja imenovanja predsjedavajućeg Savjeta ministara, što može biti učinjeno od strane predsjedavajućeg budućeg jednodomnog parlamenta, te pitanje civilne kontrole oružanih snaga, što se može predati parlamentu (npr. kolegiju parlamenta ili parlamentarnoj komisiji, u kojoj su zastupljene različite stranke, konstitutivni narodi i „Ostali“).

Današnji status Savjeta ministara po ustavu je vrlo nejasno definisan. **Zakonska definicija da je Savjet ministara izvršna vlast treba biti i u samom ustavu potvrđena**. Pri tome, ustavnim promjenama Savjet ministara bi postao, kao što je već rečeno, jedini organ izvršne vlasti, vršeći veliki dio nadležnosti koje je do sada vršilo Predsjedništvo BiH, a to se odnosi naročito na predlaganje budžeta i vođenje vanjske politike. To bi ujedno za sobom povuklo i **formiranje novih ministarstava**, naročito u kontekstu evropskih integracija, neupitno je da će državni nivo morati postati nadležan za niz oblasti. Za njihovu regulaciju dosadašnji broj ministarstava nema kapacitet upravljanja. U sastavu Savjeta ministara trebaju biti zastupljeni oba entiteta, svi konstitutivni narodi, ali i „Ostali“. Proporcionalna zastupljenost je moguća, ali ne bi trebala biti isključivi princip izbora. U tom kontekstu opet je interesantan primjer Švajcarske. U članu 175. stav 4 Ustava Švajcarske Konfederacije stoji sljedeće: „Pri izboru Saveznog vijeća (tj. vlade) potrebno je voditi računa o tome da su zemaljska područja i jezički regioni prikladno zastupljeni“. Zanimljivo je da je, iako je Švajcarska država sa velikim jezičkim, geografskim, religijskim, ideološkim i ekonomskim razlikama, to jedina pisana kvota kod imenovanja savezne vlade. No, politička kultura i konzensualni pristup demokratskom odlučivanju rezultirali su sljedećim nepisanim pravilima:

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG "Zašto ne", Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

Reprezentacijski kriterij	Kvota
Jezička regija	Najmanje dva člana moraju potjecati iz „latinske“ Švajcarske (Tessin ili zapadna Švajcarska)
Geografska regija	Treba imati u vidu različite dijelove države
Spol	Ne treba biti zastupljen samo jedan spol
Stranačka pripadnost	Najvažnije stranke trebaju biti zastupljene u odnosu na svoju „snagu“ (tzv. čarobna formula)

Tabela: Kvota zastupljenosti u švajcarskom Saveznom vijeću (prema: Moeckli 2010: 73)

U Švajcarskoj u praksi ovo znači da od sedam članova državne vlade (Saveznog vijeća) uvijek najmanje 2 ili 3 člana vlade potiču iz frankofonog ili italijanskog govornog područja, iako oni čine manje od 30% stanovništva. Geografski gledano, zastupljene su sve regije, a kada je u pitanju ravnopravnost spolova, da se primijetiti da trenutno imaju četiri ministra i tri ministricice. Ono po čemu je Švajcarska širom svijeta poznata i što je osnova njene konzensualne demokratije jeste stranački sastav savezne vlade. Od 1959. godine četiri najjače, i ideološki suprotstavljene stranke zajednički vode vladu, a od 2009. godine čak je i pet stranaka (Moeckli 2010: 74). One zajedno imaju većinu od više od 70% u parlamentu.

Bh. stranke moraju raditi da izgrade slične principe, tako što bi budući Savjet ministara, koji bi u sebi preuzeo ulogu i današnjeg Predsjedništva, djelio slične vrijednosti, koje i u našem slučaju trebaju postati **nepisana pravila**, a koja bi rezultirala **većim brojem žena ministrice, decentralizacijom porijekla ministara** (oni ne trebaju biti samo iz centara moći: Sarajevo, Banja Luka i Mostar), **te pravilom uključivanja i balansiranja između svih velikih stranaka**. Kako bi ovaj prijedlog mogao biti usvojen u parlamentarnoj proceduri pretpostavljam da u sadašnjim okvirima ne bi mogli izbjeći fiksiranje etničkih kvota. U tom slučaju **predlažemo minimalne kvote**, tj. da svaki konstitutivni narod i „Ostali“ budu zastupljeni sa minimalno 20% ministarskih mjesta, dok bi se jedna petina mjesta dijelila u ovisnosti od uspjeha najvećih stranaka. Po aktuelnom Zakonu o Savjetu ministara predviđena je samo mogućnost ali ne i obaveza da jedno ministarsko mjesto ili mjesto Generalnog sekretara Vijeća ministara bude popunjeno iz grupe „Ostalih“ (član 6. Zakona). Oba spola trebaju biti zastupljena sa min. 40%. Bilo bi interesantno da „pisana pravila“ (etničke kvote) pređu u političku kulturu bh. stranaka i naroda.

Naime, da bi se u novom Savjetu ministara garantovao **etnički balans** i uklonio strah od toga da bi **pripadnik samo jedne etničke grupe predsjedavao četverogodišnjim mandatom**, predlažemo da se i u tom pitanju ugledamo na švajcarski politički sistem. Švajcarska poznaje instituciju predsjedavajućeg, tzv. „Saveznog predsjednika“, koji se bira

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG „Zašto ne“, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

na mandat od godinu dana od strane Savezne skupštine Švajcarske iz sastava vlade (član 176. Ustava Švajcarske konfederacije). Savezni predsjednik vodi rasprave Saveznog vijeća (vlade), predstavlja Vijeće prema drugim institucijama, te ceremonijalno zastupa Švajcarsku u inostranoj politici (član 184. Ustava Švajcarske konfederacije). U slučaju da se ovakav princip odabere i u BiH, povećala bi se i odgovornost Savjeta ministara prema legitimnim predstavnicima naroda, tj. Parlamentu BiH, jer bi Predsjedavajući Vijeća ministara, koji bi ujedno i zastupao BiH, bio osoba koja bi se birala na godinu ili možda na mandat od dvije godine. Nakon isteka mandata, Parlament BiH bi odlučivao ko će naslijediti dodatašnjeg Predsjedavajućeg, poštujući **princip rotacije**. Tako bi se trebalo regulisati da dva Predsjedavajuća uzastopno ne mogu dolaziti iz istog konstitutivnog naroda ili iz „Ostalih“, čime se daje mogućnost ravnopravne zastupljenosti svih naroda i „Ostalih“, ali opet se ne fiksiraju krute rotacije, koje nekad mogu ići na račun kvalitete rada tj. mogu dovesti do toga da se mora birati pripadnik jedne grupe, ali da ponuđeni kandidati ne predstavljaju najbolji izbor za vođenje državne politike.

I za kraj, prodiskutovaćemo pitanje **načina odlučivanja unutar Savjeta ministara**. Kritičari ovog prijedloga bi mogli reći da s obzirom na etničke podjele u državi i ideološke razlike parlamentarnih većina koje biraju Savjet ministara, u velikom broju slučajeva ne bi došlo do željenog konzenzusa. Ta kritika itekako je opravdana, ukoliko se pogleda rad dosadašnjih Savjeta ministara, ali sa druge strane se postavlja pitanje: da li postoji konzenzus u današnjem Predsjedništvu BiH? Ili kada pogledamo na rad današnje Parlamentarne skupštine i njezinih domova, takođe nemamo konzenzus, imajući na umu da veliki broj zakona nikad ne bude usvojen zbog npr. „entitetskog veta“ (vidi Trnka et.al. 2009). Zbog toga, **nepostojanje konzenzusa ne predstavlja dovoljnu prepreku za ukidanje Predsjedništva tj. spajanje dviju slabih izvršnih institucija (Predsjedništva i Savjeta ministara) u jednu relativno jaku izvršnu instituciju, budući Savjet ministara.**

KOALICIJA JEDNAKOST

Koalicija Jednakost nastala je iz potrebe da veliki broj građana i građanki, koji/e se ne slažu sa aktuelnim diskriminatornim uređenjem baziranim na etničkom ekskluzivitetu i dominaciji konstitutivnih naroda, dobije jedan artikulisan glas koji će se boriti za njihove interese. Trenutno Koaliciju „Jednakost“ čine 22 organizacije civilnog društva iz cijele BiH koje su se okupile oko ove zajedničke ideje. Koalicija „Jednakost“ se zalaže za promjenu ustava na svim nivoima vlasti u BiH, kao i svih onih zakona koji u sebi imaju elemente diskriminacije na etničkoj osnovi, gdje one moraju donijeti suštinsku jednakost i potpuno izjednačavanje prava građana i građanki BiH koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici/e konstitutivnih naroda sa konstitutivnim narodima u svakom pogledu.

Organizacije članice:

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG „Zašto ne“, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor, Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

KONTAKT

Saša Gavrić, Sarajevski otvoreni centar, sasa@soc.ba

BIBLIOGRAFIJA

Knjige i udžbenici

- Abazović, Dino (et.al., 2010, ur.): *Mjesto i uloga «ostalih» u Ustavu Bosne i Hercegovine i budućim ustavnim rješenjima za Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo: Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka;
- Arnautović, Suad (2009): *Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću*, Sarajevo: Promocult;
- Bakšić-Muftić, Jasna (2002): *Sistem ljudskih prava*, Sarajevo: Fond otvoreno društvo i Migastrat;
- Bieber, Florian (2009): *Bosna i Hercegovina poslije rata: Politički sistem u podjeljenom društvu*, Sarajevo: Buybook;
- Begić, Kasim (1997): *Bosna i Hercegovina od Venceove misije do Daytonskog sporazuma (1991-1996.)*. Sarajevo: Bosanska knjiga.
- Dizdarević, Srđan (et.al., 2006): *Procjena razvoja demokratije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Fond otvoreno društvo;
- European Court for Human Rights (2010): *Leitfaden zu den Zulässigkeitsvoraussetzungen*. Strassbourg.
- European Court for Human Rights (2012): *The ECHR in 50 questions*. Strassbourg.
- Fink Hafner, Danica/Pejanović, Mirko (2006): *Razvoj političkog pluralizma u Sloveniji i Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Promocult;
- Gavrić, Saša/Banović, Damir (2012, ur.): *Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Friedrich Ebert Stiftung.
- Gromes, Thorsten (2007): *Demokratisierung nach Buergerkriegen. Das Beispiel Bosnien und Herzegowina*, Frankfurt/Main: Campus Verlag GmbH;
- Haverić, Tarik (2006): *Ethnos i demokracija*. Sarajevo: Rabic;
- Hodžić, Edin/Stojanović, Nenad (2010): *Novi-stari ustavni inženjering? : izazovi i implikacije presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv BiH*. Sarajevo: Centar za društvena istraživanja Analitika.
- Ibrahimagić, Omer/Seizović, Zarije/Arnautović, Suad (2010): *Politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Promocult;
- Lijphart, Arend (1999): *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven, CT: Yale University Press;
- Kasapović, Mirjana (2005): *Bosna i Hercegovina: Podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura;
- Marković, Goran (2012): *Bosanskohercegovački federalizam*. Sarajevo: University Press.
- Moeckli, Silvano (2010): *Politički sistem Švajcarske: kako funkcioniše, ko učestvuje, čime rezultira*. Sarajevo: University Press.
- Šarčević, Edin (1997): *Ustav i politika. Kritika etničkih ustava i postrepubličkog ustavotvorstva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca;
- Šarčević, Edin (2009): *Dejtonski ustav: Karakteristike i karakteristični problemi*, Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini;

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG “Zašto ne”, Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor, Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.

Koalicija Jednakost/Coalition Equality

Građanin/ka prije svega – Za BiH bez diskriminacije!

info@budigradjanin.ba | info@budigradjanka.ba

www.budigradjanin.ba | www.budigradjanka.ba

- Šarčević, Edin (2010): *Ustav iz nužde: konsolidacija ustavnog prava Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Rabic.
- Tafro, Sead (2011): *Bosna i Hercegovina ka Evropskoj Uniji : razvoj institucija Bosne i Hercegovine u procesu euro-atlantskih integracija sa posebnim osvrtom na Vijeće ministara*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.
- Trnka, Kasim (et.al., 2009): *Proces odlučivanja u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini;
- Vehabović, Faris (2006): *Odnos Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Sarajevo: ACIPS;
- Živanović, Miroslav (2009, ur.): *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008. Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava sa ispitivanjem javnog mijenja*, Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu;

Članci

- Banović, Damir (2008): Neki aspekti utjecaja politike na pravo, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, 63-78.
- Dodig, Radoslav (2006): Ustavno-gordijski čvor u Bosni i Hercegovini 1990.-1994., u: *Status*, 9: 86-89.
- Fira, Aleksandar (2002): *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, u *Enciklopedija ustavnog prava bivših jugoslovenskih zemalja*, Tom IV. Novi Sad.
- Kulenović, Nedim/Hažialić-Bubalo, Inja/Korajlić, Mirza (2010): Presuda Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine: Konkretno posljedice - prvi pregled, *Sveske za javno pravo*, Volume 1-2/2010, str. 18-35;
- Keil, Soeren (2010): Mythos und Realitaet eines ethnischen Foederalismus in *Bosnien und Herzegowina*, u *Suedosteuropa-Mitteilungen*, Volume 1/2010, str. 76-86;
- Marko, Joseph (2006): *United in Diversity? Problems of State- and Nation-building in Post-conflict Situations: The Case of Bosnia and Herzegovina*, in *Vermont Law Review*, Volume 30, broj 3;
- Mujkić, Asim (2007): *O perspektivama postdejtonske BiH*, u Dragan Jerinić (ur.): *Ustavne promjene u BiH: Platforma BiH*. Banja Luka: Nezavisne novine, str. 131-155;
- Pejanović, Mirko (2005): *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Sarajevo: Šahinpašić;
- Pobrić, Nurko (2000): *Ustavno pravo*, Mostar: Slovo;
- Seizović, Zarije (2007): *Konstitutivni narodi i ustavne promjene*, u Dragan Jerinić (ur.): *Ustavne promjene u BiH: Platforma BiH*. Banja Luka: Nezavisne novine, str. 157-176;
- Stojanović, Nenad (2007): *Konsocijacija – Švajcarska i Bosna i Hercegovina*, u *Pregled. Časopis za društvena pitanja*, Volume 3-4/2007, str. 63-88;
- Vukić, Željko (2007): *Srednja razina – tri kantona*, u *Status*, 12: 172-175.
- Oslobođenje (2010): *20 dana za akcioni plan*, 12.02.2010.
- Oslobođenje (2012): *Intervju Monika Mijić, zastupnica Vijeća ministara BiH pred Sudom u Strasbourg: Ugrožen kredibilitet u Vijeću Europe*, 10.01.2012.

Koalicija JEDNAKOST/Coalition Equality: UG "Zašto ne", Sarajevo; Građanski front Ostalih, Mostar; Omladinski pokret Revolt, Tuzla; Oštra nula, Banja Luka; Sarajevski otvoreni centar; ACIPS, Sarajevo; Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo; Centar za promociju građanskih interesa, Sarajevo; UNSA Geto, Banja Luka; Fondacija za kreativni razvoj, Sarajevo; Fondacija Ekipa, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Fondacija CURE, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; UG Okvir, Sarajevo; Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj Stećak, Oslo; Centar za političke studije, Sarajevo; Udruženje KVART, Prijedor; Udruženje Romska suza, Srebrenica; Liga antifašista jugoistočne Evrope; UG Plamen nade, Živinice; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta, Tuzla.